

Modal interessens

Nu bør det (komme) frem

Af ERIK HANSEN

Det er en gammel iagttagelse at visse modalverber kan optræde uden infinitivisk infinit når de efterfølges af et motorisk adverbial:

- burde:* DDR bør ind i FN, siger Sovjet. Inf. 8.3.66
De gamle bør sydpå for halv pris. Pol. 2.1.66
Danmark bør med i det europæiske rumsamarbejde. Inf. 29. 11.62
Alle børn burde i børnehave. Inf. 7.9.67
Resten bør frem. Pol. 30.6.71.
- måtte:* Nu maa jeg jo bort. Gud, nu maa jeg jo rejse bort, inden jeg gør dem alle ulykkelige. BlixSkæb 133
Her er det gruppens opfattelse, at det socialdemokratiske anti-inflationsforslag (. . .) må ind i billedet. Inf. 24.9.70.
Foreløbig var det Jul, og han maatte til sin Moder. PalMark 164
Ustandselig hører man et vræl, og så må man jo ud og se, hvem af ungerne der nu er kommet til skade. SøebAndre 139
- skulle:* den Surbrød Roquefort skal med Syvtoget. PalMark 84
Kaj skulle nu have at vide, at han skulde af Sted til Sanatoriumet. HansLøgn 41
Du skal både til købmanden og slagteren og grønthandleren. RifWeek 12
Mikkel Thøgersen blev forundret og tillige glad ved at høre, at han skulle med ad Børghlum til. JensKong 86
- ville:* Naar jeg har sagt, at jeg ikke vil med jer, saa kan I vel lade mig i Fred. PontSky 470
og saa vilde hun aldrig mere derhjem — — Nej, hun vilde aldrig mere derhjem. BangLudv 378
Naa, du vil absolut op til Lille Tom. HansLøgn 11
Jeg vil jo ikke a' med dig. SoyaLutter 175

Kr. Mikkelsen omtaler fænomenet i sin Dansk Sproglære fra 1894. Konstruktionerne nævnes i kapitlet »Udeladelse« (p. 451 ff.) Om selve begrebet udeladelse hedder det (p. 451):

For at give Talen Korthed udelader man ofte eet eller flere Ord, som man ikke anser for nødvendige til Forstaaelsen af Meningen.

Mikkelsen anfører bl.a. følgende eksempler:

Vil du (gaa) med?

Jeg skal (staa) op Klokken 5.

Han skal (tage) ind til Byen og tale med en Læge.

Jeg maa (gaa) hen og tale med ham.

Sandheden bør (komme) frem.

Mikkelsens behandling af disse konstruktioner blev kritiseret skarpt af Otto Jespersen i Dania II (p. 176–77):

Jeg må her indskyde den bemærkning, at når man almindelig forklarer forbindelser som *skal ud*, *vil hjem*, *må op* osv. ved antagelsen af et underforstået bevægelsesverbum, *gå* eller *komme*, så er dette som de fleste underforståelsesforklaringer kun en halv forklaring; sprogfølelsen veed ikke af en underforståelse; en sætning som »jeg vil ud« er lige så komplet som »jeg vil ride«.

I sit svar (Dania II p. 242 ff.) fastholder Mikkelsen forklaringen med udeladt bevægelsesverbum. Jespersen anfører derefter (ib. p. 257) at det i visse tilfælde slet ikke er muligt at indsætte den »udeladte« infinitiv:

Jeg skal sammen med hende i aften.

Jeg skal på bal.

Jeg vil af med hesten.¹

Mikkelsen svarer ikke Jespersen på dette punkt, og i Dansk Ordføjningslære fra 1911 opføres de omstridte konstruktioner atter under »Udeladelse« (p. 722–23), dog med den tilføjelse at »Ofte kan navnemåden slet ikke tilføjles« og han nævner eksempler som

Jeg skal på bal i morgen.

Han ville ikke af med pengene.

Han vil mig til livs.

Siden har disse konstruktioner ikke været genstand for mere indgående behandling.

I ODS omtales og belægges fænomenet ikke i artiklen *burde* (III sp. 133 ff.) – til trods for at både Mikkelsen og Siesbye anfører eksempler i Dania III.

Men i artiklen *måtte* (XIII sp. 726–27) skriver Johs. Brøndum-Nielsen: »*m. udeladt bevægelsesverbum* (»gaa«, »drage« osv.) Klokken er mange. Jeg maa til Hove (...)«. I artiklen *skulle* af samme forfatter hedder det: »i udtryk der (uden tydelig forestilling om bevægelsesmaaden) svarer til forb. *m. (skulle) drage, gaa, komme, rejse osv.* (XIX sp. 1143). Samme formulering bruges under *ville* (XXVI sp. 1600).

Artiklen *ud*, skrevet af Jørgen Gladher, har følgende formulering: »i tilfælde, hvor et bevægelsesverbum kan tænkes udeladt, især efter maadesverberne *maatte, skulle, ville* (...) Den lystige Siæl faar Overhaand, saa skal jeg ud i Byen (...)«.

Aage Hansen nævner konstruktionen i *Moderne Dansk III* (p. 78). Her hedder det at modalverber kan forekomme »I forbindelse med et adverbial der angiver en bevægelses retning eller mål eller angiver påbegyndelse af noget uden at der er nogen bevidsthed om en underforstået infinitiv: *jeg må hjem*.«

1. Omformningen perfektiv → imperfektiv (→ nul)

I denne afhandling vil jeg forsøge at løse problemet om det »forsvundne« bevægelsesverbum ved at sætte det ind i en sammenhæng af hidtil upåagtede fænomener i moderne dansk.

Der er i mange situationer brug for at sætte følgende verber i forbindelse med hinanden:

	1	2	3
A	have	være	være
B	få	blive	komme

Som man ser, er det kernen af det traditionelle inventar af hjælpeverber.

Kolonne 1 kan forbindes med objekt: *han har/får penge*.

Kolonne 2 kan forbindes med prædikat: *han er/bliver minister*.

Kolonne 3 kan forbindes med stedsbetegnelse: *han er/kommer her*²

A-rækken har imperfektiv betydning, B-rækken har perfektiv betydning.

Modalverbet *ville* har som bekendt to grundvarianter: det kan være volitivt, altså betegne en viljesakt; og det kan være ikke-volitivt, især temporalt (futurisk). En konstruktion som

han vil betale i morgen

er altså dobbelttydig og kan enten betyde 'det er hans vilje at betale i morgen' eller 'han betaler i morgen'.

Følgende sætninger er imidlertid entydigt futuriske:

han vil få 10 kr.

han vil blive minister

han vil komme hjem

han vil blive hentet

Skal det volitive *ville* forbindes med et verbum med betydningen 'få', kan verbet *få* altså ikke bruges. I stedet vælges verbet *have* der normalt har imperfektiv betydning:

han vil have 10 kr.

Her optræder *have* med perfektiv betydning. Udtrykket kan parafraseres til 'han ønsker at få 10 kr.'

Noget ganske tilsvarende sker når det volitive *ville* skal forbindes med et perfektivt verbum med samme betydning som *blive*. Løsningen

han vil blive student når han bliver stor

kan ikke bruges, idet *vil* her kun kan opfattes futurisk. I stedet vælges så *være*, som nu optræder med perfektiv betydning:

han vil være student når han bliver stor

Forbindelsen

han vil komme hjem

har som nævnt futurisk *vil*. Tænkte man sig at forholdet med verberne i kolonne 3 er helt analogt med de andre kolonner, måtte man vente en konstruktion med volitivt *vil* der ser således ud:

han vil være hjem

Denne konstruktion forekommer imidlertid ikke. I stedet for *være* har konstruktionen en tom plads:

han vil – hjem

Denne tomme plads har samme værdi som et *være* der har overtaget *komme*'s semantiske og syntaktiske funktioner.

Et næsten ganske tilsvarende skifte fra eksplicit verbum til »nul« har vi i forbindelser af *blive* + passivt orienteret præteritum participium (perifrastisk passiv):

han vil blive hentet

kan kun opfattes futurisk. Efter vore hidtidige erfaringer med verbet *blive*, kunne vi i stedet vente

han vil være hentet

men denne konstruktion kan ikke med rimelighed analyseres som *ville* + *han bliver hentet*. I stedet må vi som i kolonne 3 regne med et »nul«:

han vil – hentes

er den korrekte konstruktion med volitivt *vil*. Forskellen mellem *komme*-konstruktionen og denne, er naturligvis at elementet efter »nul« her skifter morfologisk form.

2. *Ville*

Det vi hermed har konstateret, synes at være en omformning fra perfektiv til imperfektiv form fremkaldt af volitivt *ville* i kolonnerne 1 og 2, og en omformning fra perfektiv til nul-form i kolonne 3 og i passiv-konstruktion. Vi kan altså på den måde skelne mellem en volitiv (a) og en ikke-volitiv variant (b) af *ville*:

1. a. han vil (få →) have 10 kr.
b. han vil få 10 kr.
2. a. han vil (blive →) være minister³
b. han vil blive minister
3. a. han vil (komme →) – hjem
b. han vil komme hjem
4. a. han vil (blive hentet →) – hentes
b. han vil blive hentet

Ved en progres⁴ kan konstruktionens hovedverbum udvides med »hjelpeverbet« *have*:

1. han får bøf til middag + ville →
han ville have bøf til middag
han ville have bøf til middag + have →
han ville have haft bøf til middag
2. han bliver minister + ville →
han ville være minister
han ville være minister + have →
han ville have været minister

I den konstruktion der svarer til kolonne 3 får vi her det eksplicitte *være* som vi ud fra systemet skulle vente:

3. han kommer hjem + ville →
 han ville – hjem
 han ville – hjem + have →
 han ville have været hjem⁵

været har her efter reglen overtaget *kommet*'s semantiske og syntaktiske egenskaber. Dette er forklaringen på at *være* i denne kontekst kan forbindes med det motoriske adverbium *hjem*, hvilket er udelukket i andre kontekster:

*han er hjem (men: han er hjemme)

Tilsvarende i passivkonstruktionen (i det følgende kaldet 4):

4. han bliver hentet + ville →
 han ville – hentes
 han ville – hentes + have →
 han ville have været hentet

Vi ser altså at valget mellem *være* og *have* som hjælpeverbum⁶ afgøres af det verbum der optræder »på overfladen«, hvilket igen viser at omformningen *blive* → *være*, og i det hele taget fra perfektiv til imperfektiv, foregår inden tilordningen af hjælpeverbet.

Ved det ikke-volitive *ville* skal der efter reglen ikke finde nogen omformning sted, og vi kan derfor også i den udvidede konstruktion skelne mellem de to varianter af *ville*:

1. a. han ville have haft 10 kr.
 b. han ville have fået 10 kr.
2. a. han ville have været minister
 b. han ville være blevet minister
3. a. han ville have været hjem
 b. han ville være kommet hjem
4. a. han ville have været hentet
 b. han ville være blevet hentet

Adverbiet *gerne* (*hellere*, *helst*) fastlåser *ville* i den volitive betydning, således at den futuriske udelukkes:

han vil gerne betale i morgen
 han vil hellere hente sin lillesøster
 han vil helst se huset først

Man må imidlertid skelne mellem to varianter af *vil gerne*.

I. *vil gerne* er »aktivt« og betegner et ønske eller forlangende:

jeg vil gerne se på et par sko

min kone vil gerne tale med dig med det samme

De vil vel gerne se på huset, kan jeg tænke mig

Det aktive *vil gerne* udtrykker at subjektets vilje er rettet mod realisationen af subjekt-infinitivsprædikationens indhold.⁷

II. *vil gerne* er »passivt« og betegner at subjektets vilje ikke er rettet mod en ikke-realisation af subjekt-infinitivsprædikationens indhold.⁷ Det passive *vil gerne* er altså nærmest synonymt med 'har ikke noget imod':

jeg vil da gerne hjælpe dig

han vil gerne give dig penge med

du vil sikkert gerne tjene lidt mere, ikke?

I forbindelse med *vil gerne* finder vi både den omformede (a) og den ikke-omformede type (b):

1. a. jeg vil gerne have det at vide
b. jeg vil gerne få det at vide
2. a. jeg vil gerne være formand for Studienævnet
b. jeg vil gerne blive formand for Studienævnet
3. a. jeg vil gerne – hjem
b. jeg vil gerne komme hjem
4. a. jeg vil gerne – undersøges
b. jeg vil gerne blive undersøgt

Bestemmelsen af den semantiske modsætning kompliceres af at a-rækken er dobbelttydig. Det er enten det aktive eller det passive *vil gerne*.

jeg vil gerne have det at vide

betyder enten 'jeg ønsker at få det at vide' (aktivt), eller 'jeg har ikke noget imod at få det at vide' (passivt). Og tilsvarende med de andre a-rækker. b-rækkerne derimod, er entydigt passive; man kan ikke gå ind i en butik eller et rejsebureau og sige

jeg vil gerne få en pakke mørkt rugbrød

jeg vil gerne komme til Spanien

Det må nødvendigvis være

jeg vil gerne have en pakke mørkt rugbrød

jeg vil gerne – til Spanien

Det vil sige at vi har én modsætning mellem aktivt (a) og passivt *vil gerne* (b), og én mellem to varianter af det passive *vil gerne*.

Af de passive *vil gerne*-konstruktioner svarer a-rækken bedst til Gunnar Bechs definition⁷. b-rækken er af en lidt mere kompliceret art. Den betegner nok at »subjektets vilje ikke er rettet mod en ikke-realisation af subjekt-infinitivprædikationen« – men yderligere implicerer b-rækken forestillingen om en person der er forskellig fra den der betegnes med subjektet, og hvis vilje er rettet mod subjektets realisation af subjekt-infinitivprædikationen.

A vil gerne få det at vide
indebærer

1° B ønsker at A får det at vide

2° A har ikke noget imod at A får det at vide

De passive b-rækker er altså udtryk for at subjektet indvilliger i at fuldbyrde en andens ønske. Denne »anden« vil i det følgende blive omtalt som *interessenten*.

A vil gerne blive formand
indebærer således at nogen ønsker at A ikke modsætter sig at blive formand,

A vil gerne komme hjem
at A indvilliger i at opfylde interessentens ønske om at han kommer hjem,

A vil gerne blive undersøgt
at A bøjer sig for interessentens ønske om at han skal blive undersøgt.

Hvor *ville* optræder i en non-real kontekst⁸, er det muligt også i den ikke-omformede type (b) at fastholde en volitiv variant – der bliver homonym med den futuriske:

1. a. han vil ikke have benzin på
b. han vil ikke få benzin på
2. a. han vil ikke være formand
b. han vil ikke blive formand
3. a. han vil ikke – hjem
b. han vil ikke komme hjem
4. a. han vil ikke – undersøges
b. han vil ikke blive undersøgt

Det tilsvarende gælder for fx spørgende og betingende kontekster.

Modsatningen mellem a- og b-række er også her at b-rækkerne indebærer forestillingen om en interessant og altså markerer at en andens end subjektets vilje er impliceret:

A vil ikke komme hjem

betegner at A nægter at opfylde Bs ønske om at A kommer hjem. Og

A vil ikke blive undersøgt

betyder at A ikke ønsker at rette sig efter Bs ønske om at A bliver undersøgt.

A vil ikke – hjem

A vil ikke – undersøges

implicerer derimod ingen forestilling om interessant.

Det er ganske givet at b-typerne – bortset fra 3 b – meget sjældent realiseres, formentlig fordi de er homonyme med de futuriske konstruktioner. Som regel afløses de af udtryk som

han nægter at få benzin på

han vil ikke vælges til formand

han vil ikke lade sig undersøge

Eksempler på konstruktioner med *ville*:

1. a. (...) et par snedkermestre der kom og ville ha' noen penge
han skyldte dem. SoyaLutter 22
Jeg kunne ikke se det selv, men ville netop derfor gerne have
haft besked. Inf. 27.9.67
b. I stedet vil han få et udenrigsministtermøde i FN. Pol. 24.9.70
På hjemvejen gik Lundegård ind på Hovedbanegården og
satte Annas navn under det ene af dem, hun ville jo alligevel
aldrig få det at vide. KlitMand 17
2. a. folk gider simpelthen ikke mere. (...) af samme grund som
stadig færre vil være soldater og betjente. Inf. 13.9.71
b. af samme grund som stadig færre vil blive soldater og betjente.
3. a. Da Kongen saa, at Mikkel absolut vilde af med Besked, søgte
han at hjælpe ham. JensKong 226
Du vil i Højheden; ... du vil til Fedtefadet ... du vil i Lag
med de store, ikke sandt? PontSky 471
b. og der er næppe tvivl om, at Palle gerne så en rask lille injurie-
sag, hvis reklamemæssige værdi velsagtens ville overgå, hvad

han kunne få af annoncer for de samme penge, som han muligvis ville komme af med i erstatning. Inf. 3.1.67

Det skal jeg forklare Dem hvis De vil komme her hen i måren eftermiddag – passer det dig kl. 3? SoyaLutter 253

4. a. Spørgsmålet, om Viggo Marker ville genvælges, stod åbent indtil valget fandt sted.
 - b. Spørgsmålet, om Viggo Marker ville blive genvalgt stod åbent indtil valget vandt sted. Pol. 24.9.71
- Der vil blive idømt Kirkestraffe for den Slags for Fremtiden. ThitStyg I 207

Hvad der i denne afhandling siges om forholdet mellem *s*-passiv og *blive*-passiv, beskriver en meget klar tendens i moderne dansk skrift- og talesprog. Men på grund af en vis stilistisk interferens finder man jævnlig eksempler der går imod denne tendens. De er dog altid stilistisk markante og vil vel ofte i en normativ fremstilling blive betegnet som dårligt eller gammeldags sprog:

Man kunne tro, at dette var en vanskelighed, der let kunne overvindes, og som i hvert fald vil overvindes i den generation, der nu er vokset op. Inf. 29.5.64

enhver Baad vil sønderlemmes til Spanter i Isens Malstrøm. ThitStyg I 231

3. To varianter af modalverberne

Af hensyn til denne undersøgelse er det ikke nødvendigt at skelne mellem mere end den volitive og den ikke-volitive variant af verbet *ville*.

Det volitive *ville* (variant (1)) betegner en mental virksomhed hos den der betegnes med subjektet. Det må altså være en animat størrelse. Det ikke-volitive *ville* (variant (2)) angiver nogle omstændigheder ved hele sætningen eller verbalkæden⁹, først og fremmest dens tid (»futurum«), men også dens »modus«:

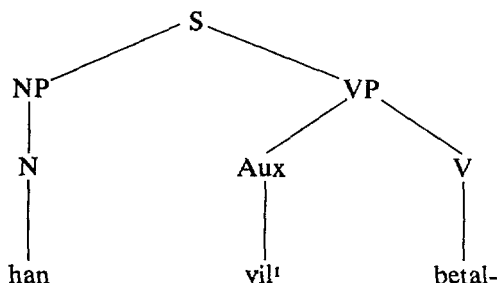
hvis du ville sidde stille, ville jeg blive glad
 på den måde ville han jo være kommet til skade
 er glasset tyndere, vil det ikke kunne tåle belastningen
 jeg havde nu troet det ville regne hele dagen

Variant (2) er altså snarere suprasegmental. Den karakteriserer ikke en enkelt del af sætningen, men et større afsnit. I den generative gram-

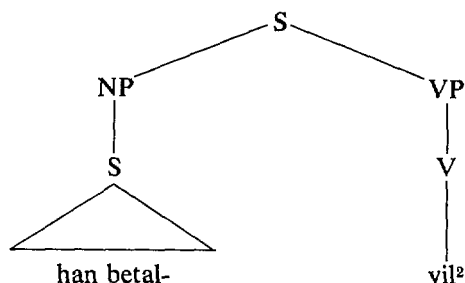
matik kan dette udtrykkes således at variant (1) er et verbum af typen Aux. Sætningen

han vil betale

skal altså markeres således hvis *vil* er volitivt:

Det suprasegmentale *ville* derimod, er et verbal med resten af sætningen som subjekt. Opfattes sætningen *han vil betale* som futurisk, skal den altså markeres således:

En tilsvarende skelnen mellem variant (1) og variant (2) er nødvendig i forbindelse med de øvrige modalverber som skal behandles i det følgende.

4. Skulle

Verbet *skulle* kan altså også deles i to grundvarianter: *skulle¹* betegner et krav eller en nødvendighed:

du skal skynde dig

han skal kun betale 1.500 i restskat

du skal sende mig en liste over deltagerne

skulle¹ synes at betegne at en vilje, der ikke er subjektets, er rettet imod realisationen af subjekt-infinitivprædikationens indhold.⁷

skulle² betegner mere suprasegmentale modifikationer til konstruk-

tionen. Denne variant foreligger fx når *skulle* angiver at sætningsindholdet formentlig er sandt:

han skal være særdeles velhavende

han skal have fornærmet ministeren ved den lejlighed

Endvidere når *skulle* fremstiller sætningsindholdet som non-realt:

hvis du skulle træffe ham, burde du sige det ligeud

han skulle være gået med det samme

eller futurisk (in præterito):

denne dag skulle forløbe helt anderledes end jeg havde ventet

hvorfor skulle jeg dog blive den heldige?

*skulle*² svarer ret nøje til *ville*², også i den henseende at *skulle*² ikke tillader omformningen perfektiv → imperfektiv (→ nul). Og da omformningen er mulig ved *skulle*¹, er en af de mulige modsætninger den mellem variant (1) og variant (2):

1. a. han skulle have en advarsel
b. han skulle få en advarsel
2. a. han skulle være lærer når han blev voksen
b. han skulle blive lærer når han blev voksen
3. a. han skulle — til kontrol
b. han skulle komme til kontrol
4. a. han skulle — vaccineres
b. han skulle blive vaccineret

Foretager man altså en udskiftning af perfektiv med imperfektiv, skifter konstruktionen fra *skulle*² til *skulle*¹:

han skal få penge for det

kan betyde 'han får efter sigende penge for det'.

han skal have penge for det

betyder 'det er nødvendigt at han får penge for det'.

Nu kan vi imidlertid inden for *skulle*¹ skelne mellem en omformet (a) og en ikke-omformet (b) konstruktion:

1. a. han skal have det at vide
b. han skal få det at vide
2. a. han skal være student til sommer
b. han skal blive student til sommer
3. a. han skal — ud
b. han skal komme ud

4. a. han skal – hentes
- b. han skal blive hentet

Det minder slående om forholdene ved ville¹. a-rækken svarer til grunddefinitionen af *skulle*¹, mens b-rækken – der jo er homonym med konstruktionen med *skulle*² – yderligere implicerer at den talendes (eller skrivendes) vilje er rettet mod realisationen af subjekt-infinitivprædikationen. Det er altså en interessant-konstruktion med den talende som interessant.

Hvis A siger

B skal få det at vide

indebærer det en forsikring om at A vil gøre en indsats for at B får det at vide. Tilsvarende har vi et udsagn om almindelig nødvendighed i jeg skal være student til sommer

mens den ikke-omformede type implicerer den talendes vilje:

jeg skal blive student til sommer, det lover jeg Dem

Tilsvarende:

skoene skal pudses

kan være hotelgæstens replik. Men portierens svar til gæsten må lyde skoene skal blive pudset

Og på samme måde:

han skal hjem

overfor

han skal komme hjem

Den sidste konstruktion indebærer at nogen ønsker at *han* indfinder sig i hjemmet.

Man kunne tænke sig en telefonsamtale som denne: en kone ringer til sin mand, der sidder med nogle bekendte på et værtshus. Hun: »Der er sprunget et vandrør og hele huset flyder med vand. Jeg aner ikke hvad jeg skal stille op!« Han:

»Jeg skal komme hjem med det samme«

men ikke

»Jeg skal hjem med det samme«

da dette udtryk ikke angiver at han forsikrer at han begiver sig hjem, men blot giver den nødstedte hustru indtrykket af at han er ganske ubekymret og bare tilfældigvis alligevel skulle hjem. Når han nu går ind til de andre for at give besked, kan han enten sige

»Jeg skal hjem med det samme«

– det er en meddelelse om at han går – eller han kan sige

»Jeg skal komme hjem med det samme«

Det er et referat af konens replik, og den angiver over for de andre at nogen ønsker hans tilstedeværelse hjemme.

Konen kan også – og nu regner vi med at det er mandens ædruelighed der ligger hende på sinde – ringe op og sige

»Du skal komme hjem«

og hermed angive sin egen interessens i sagen. Men hun kan naturligvis også sige

»Du skal hjem«

og på den måde, i al fald fiktivt, eliminere sin interessens. Nu er det et krav der så at sige er afledt direkte af verdensordenen, som man jo ikke kan diskutere med.

En ikke-omformet (b) *skulle*¹-konstruktion i spørgeform angiver, når subjektet er 1. person, at den talende spørger om sin egen interessens; dette kan give mening i »indre dialog«:

skal jeg få det ordnet med det samme?

skulle jeg blive student?

hvorfor skulle jeg egentlig komme hjem?

hvordan skal jeg blive hentet?

De tilsvarende omformede konstruktioner vil som regel blive opfattet som normale udadrettede spørgsmål:

skal jeg have det ordnet med det samme?

skulle jeg være student?

hvorfor skulle jeg egentlig hjem?

hvordan skal jeg hentes?

I overensstemmelse med spørgsmålets natur kan en spørgende ikke-omformet konstruktion (a) selvfølgelig også være et spørgsmål hvis formål er at skaffe oplysning om den tiltaltes interessens:

skal jeg få det ordnet (for dig)?

skal han blive officer (for din skyld)?

skal jeg komme hjem (til dig)?

skal hun blive vaccineret (så du ikke behøver at være bekymret)?

Eller der kan være tale om oratio tecta:

skal han få penge med?

skal jeg blive student?

skal de komme hjem?

skal vi blive underrettet?

Disse udtryk kan altså betyde 'sagde du: han skal få penge med?' osv.

Eksempler på *skulle*-konstruktioner:

1. a. Boel kommer klokken seks, så skal du have din mikstur, det hjælper. HjortøInd 26
Så er det kun fordi jeg syn's det er synd for Deres datter at hun ikke skal ha' det spøgelse hun er kommet til at syn's om. SoyaLutter 172
- b. Kom I om Bord med mig, saa skal I nok faa noget at æde. TangKrÆv 164
Dog også som distancesvømmer skulle jeg få mig en mindre forskrækkelse. KristAab 38
2. a. hun skal være cand.mag. med dansk som hovedfag.
- b. Hvis du skal blive verdensmester i skak, må du spille slutspillet bedre end Rubinstein. Pol. 24.7.67
Således begyndte det, der skulle blive det hidtil mest dramatiske sammenstød i København mellem betjente og demonstranter. Pol. 24.9.70
3. a. »Ja, nu må jeg af sted,« sagde fru konsulinden, der ikke i øjeblikket kunne huske mere, hun skulle af med. HjortøFolk 279
fjorten dage efter kom han kørende hjem med Skraldevog-
nen og sku' ind paa Nordvestvej og ha' en lille Genstand. LarsVest 43
Men der var jo også så mange andre sager, der skulle for. KlitMand 84
- b. Jeg vil ønske, at den, der kommer paa min Skostol, den skal ikke komme derfra uden min Tilladelse. TangKrÆv 242
Da han er kommen hjem, sender han Bud efter de tre Piger, de skulde komme op til Kongen. TangKrÆv 171
4. a. Dybest set er det en mental og ikke blot en fysisk eller en juri-
disk revolution, der skal gennemføres. Inf. 24/25.8.63
Men en Strandvasker skal begraves i det Tøj, som han har paa. DrachSøm 92
- b. og der lå en uforstyrrelig halvfridag foran ham, som skulle blive udnyttet. SeebBip 49
Jeg lovede mig selv at han skulle blive tvunget til at se mig. Han skulle lære mig at kende. BranRyt 87

5. *Måtte*

I denne undersøgelse vil vi skelne mellem to homonyme modalverber *måtte*: ét der i betydning nogenlunde korresponderer med tysk *dürfen*, i det følgende noteret som *måtte^d*, og ét der groft svarer til *müssen*, noteret *måtte*.¹⁰

Måtte^d optræder hyppigst i non-realis kontekster:

han må ikke rejse

må du komme med?

hvis vi må se kvitteringen, . . .

de der må blive ude til klokken 22, . . .

osv.

Uden for non-realis forbindes *måtte^d* som regel med *gerne*:

han må gerne rejse

vi må gerne se kvitteringen

de må gerne blive ude til klokken 22

osv.

På den måde kan *måtte^d* i praksis skelnes fra *måtte*:

han må rejse allerede i morgen

vi må se den kvittering

de må være her inden klokken 22

I non-realis afløses *måtte* som regel af *behøve*:

han behøver ikke (at) rejse

behøver du (at) komme med?

hvis vi behøver (at) se den kvittering, . . .

de der behøver (at) blive ude til klokken 22, . . .

behøver det (at) blive snevejr i morgen?

I forbindelse med *måtte^d* indtræder ingen omformning fra perfektiv → imperfektiv form. Vi har fx ingen konstruktioner af typen

*du må gerne hjem nu

*hvis vi må have flaget op, . . .

Derimod kan omformningen finde sted i forbindelse med *måtte*:

1. a. han må have en reprimande
b. han må få en reprimande
2. a. han må være medlem snarest
b. han må blive medlem snarest
3. a. han må — af med mindst 10 kg
b. han må komme af med mindst 10 kg

4. a. han må – opstilles til formandsposten
- b. han må blive opstillet til formandsposten

måtte adskiller ligesom *ville* og *skulle* en variant (1) og en supra-segmental variant (2). *måtte*¹ betegner indholdet af subjekt-infinitivprædikationen som en kausal nødvendighed, altså som led i en kausalsammenhæng⁷:

nu må du skynde dig

det træ må snart vælte, sådan som det stormer

*måtte*² angiver modifikationer til hele den verbalkæde det styrer, og verbet betegner først og fremmest at sætningsindholdet fremsættes som en sikker formodning:

nu må han da være færdig

han må alligevel have været her i går

Endvidere det stilistisk særprægede non-reale *måtte* i forbindelser som de deltagere der *måtte* ønske det, kan få enkeltværelse mod erlæggelse af kr. 150,00

Modsætningen mellem a- og b-række er først og fremmest modsætningen mellem *måtte*¹ (omformet) og *måtte*² (ikke omformet). Se eksemplerne ovenfor. I en valgannonce for Socialdemokratiet hedder det

Der må orden i økonomien. Nu må vi ha' den langsigtede og planmæssige politik, der kan lede udviklingen ind i de rigtige baner.

Inf. 2.9.71

Det er *måtte*¹ der optræder her. Danner Socialdemokratiet regering efter valget, kan dets politikere udtale, med *måtte*²:

Der må komme orden i økonomien. Nu må vi få den langsigtede og planmæssige politik, der (. . .)

Formentlig kan der også skelnes mellem 2 betydninger inden for *måtte*¹ (jfr. *ville* og *skulle*): den ikke-omformede type (b) kan implicere den talendes, interessents, ønske om at subjektets vilje er rettet mod realisationen af subjekt-infinitivprædikationen. b-rækken indebærer altså et moralsk krav og kan således kun have animat subjekt:

han må få fuld kælder under huset

*huset må få fuld kælder

(Men opfatter man *må* i det sidste eksempel som *må*², er sætningen naturligvis uden videre mulig.)

b-rækkerne synes at være meget sjældne inden for *måtte*¹, for-

mentlig på grund af det mulige sammenfald med både *måtte*^a og *måtte*^d-konstruktioner. Den afløses ikke sjældent af en synonym konstruktion med *se*:

- han må se at få tungen på gled
- han må se at blive medlem
- han må se at komme på afmagringskur
- han må se at blive opstillet til formandsposten

Dette kunne måske tyde på at *se* er et verbum der i sig selv indikerer intrasubjektiv interessant.

Eksempler på konstruktioner med *måtte*:

1. a. Han må have luft, og letter sit hjerte for Jensen. KlitMand 37
For hvis Dé ikke vil med så må jeg omgående have ringet til Kloen. SoyaLutter 173
b. Den Røde Baron er set over Cambrai . . . Nu må jeg få ram på ham! Pol. 29.10.66
2. a. han må være oberst i løbet af de næste par år, ellers bliver han pensioneret
b. han må blive oberst, sådan som han har gjort sig umage.
3. a. Jørgen Uldskov forstod han måtte helt til Rom og i audiens. DamMorf 260
Nej, han måtte ind og i seng. EKristKværn 145
Succes er historien om Electromatic, der har måttet af med sin bedste mand. Inf. 27.9.67
b. Jeg havde nok paa Følelsen, at vi maatte komme ind under det høje Land, men se noget kunde jeg slet ikke. Drach Søm 26
Du må komme ud til os, så skal jeg vise dig noget meget mærkeligt ved de piller. BodSunset 35
4. a. Nok fortalte demonstrant-kolonnernes skilte og deres sorte og hvide talsmænd om krav, der maatte opfyldes og opfyldes nu, men anråbelsen var mere religiøs end oprørsk. Inf. 29.8.63
Jeg vil sige, at den menneskelige maalsætning maa og skal accepteres paa linje med kravet om effektivitet. Inf. 26/27. 10.63
b. Antallet af danske bureauer må nødvendigvis blive formindsket i løbet af de nærmeste år, mener disse reklamefolk. Inf. 12.7.67

Hvad tror du, det bliver til? Vi må da blive fremstillet for en dommer engang? ScherfFryd 227

De sidste ord vil vi bede om må blive erindret under den debat, der muligvis vil rejse sig, når der nu skal løses endelig op for rømningssagen. Inf. 24.2.65

6. Burde

Forholdene i forbindelse med det lavfrekvente modalverb *burde* synes at være ret uklare i semantisk henseende. At omformningen perfektiv → imperfektiv (→ nul) kan finde sted, er utvivlsomt:

1. a. han bør have døren malet
b. han bør få døren malet
2. a. han bør være leder af projektet
b. han bør blive leder af projektet
3. a. han bør – i bestyrelsen
b. han bør komme i bestyrelsen
4. a. han bør – klippes
b. han bør blive klippet

Derimod er det hverken lykkedes mig ved excerperinger eller ved samtaler med *native informants* at konstatere en betydningsforskel mellem a- og b-konstruktioner der er så klar som ved de andre modalverber. Nogle vil slet ikke anerkende en semantisk modsætning mellem omformet og ikke-omformet konstruktion, andre mener at der – i al fald sommetider – kan være tale om at den omformede er neutral og den ikke-omformede er en interessent-konstruktion.

ODS registrerer ingen suprasegmental variant af *burde*. Men det er dog et spørgsmål om vi ikke har et *burde*² i forbindelser som

det bør blive regnvejr i morgen

3 plus 4 bør give 7

når patienten har fået penicillin, bør feberen gå ned

Her kan *burde* ikke betegne »at en handling er påkrævet som billig, retfærdig, passende osv.« – som *burde* beskrives i ODS. I disse eksempler betegner *burde* noget i retning af 'efter hvad vi ved, er det sandsynligt at det bliver regnvejr i morgen' osv.

Denne variant af *burde* svarer til variant (2) af *ville*, *skulle* og *måtte* ved kun at have ikke-omformet konstruktion (b), og det er

derfor muligt at man kan regne med at modsætningen mellem a- og b-konstruktion svarer til modsætningen mellem variant (1) og variant (2).

7. Repræsentation

Der er ikke hidtil offentliggjort grundigere redegørelser for verbalrepræsentation i moderne dansk. Jeg er derfor nødt til at nøjes med en knap og primitiv beskrivelse og terminologi i de følgende bemærkninger om repræsentation i forbindelse med omformede konstruktioner.

I eksempler som de følgende er det muligt at hævde at *gøre* + *det* repræsenterer et verbum eller et verbalfelt i konteksten:

han spiller skak – *det gør* jeg ikke (jfr. jeg *spiller* ikke *skak*)
 taler De tysk? – ja, *det gør* jeg (jfr. ja, jeg *taler* tysk)

han kan stå på vandski – *det gør* jeg hver weekend (jfr. jeg
står på vandski hver weekend)

Den imperfektive række *have*, *være*¹ og *være*² kan imidlertid ikke repræsenteres af *gøre* + *det*:

han har 10 kr.	–	*det gør jeg også
han var forkølet	–	*det gjorde jeg ikke
han var ikke hjemme	–	*det gjorde vi heller ikke

Ved disse verber skal vi have »identitetsrepræsentation«:

han har 10 kr.	–	det har jeg også
han var forkølet	–	det var jeg ikke
han var ikke hjemme	–	det var vi heller ikke

Den perfektive række *få*, *blive* og *komme* kan derimod have enten identitetsrepræsentation eller *gøre*-repræsentation:

han får 10 kr.	–	det får jeg også det gør jeg også
han blev forkølet	–	det blev jeg ikke det gjorde jeg ikke
han kom ikke hjem	–	det kom vi heller ikke det gjorde vi heller ikke

Om de omformede konstruktioner har jeg i det foregående hævdet at det imperfektive verbum har overtaget det perfektives syntaktiske og semantiske funktioner. Dette gælder imidlertid ikke repræsentations-konstruktionerne, idet et imperfektivt verbum der skal betragtes som et omformet perfektivt, ikke tillader *gøre*-repræsentation:

han vil have 10 kr.	– det får han bare ikke – *det gør han bare ikke
han skal være teolog	– det bliver han nok også – *det gør han nok også
han må hjem straks	– det kommer han jo hver uge – *det gør han jo hver uge

8. Nogle specielle fænomener

Ifølge denne beskrivelse har pladsen mellem modal verbet og det motoriske adverbial altså værdien *komme*.

Dette bekræftes af den omstændighed at udtryk der indeholder *komme* kan indgå i konstruktionen med »nul«, mens udtryk der ikke indeholder *komme* – men nok andre bevægelsesverber – ikke har denne mulighed.

Man har således *komme i gang* og *gå i gang*, og konstruktioner som

nu vil vi snart i gang
er uden videre mulige. Derimod kan udtrykket *gå i stå* ikke indgå i konstruktionen:

*vi vil ikke i stå igen
idet udtrykket *komme i stå* ikke kan forekomme. Og tilsvarende, finder man konstruktionen

han vil ikke på akkord,
svarer den til *han kommer på akkord* og ikke til *han går på akkord*.

Udtryk uden mulighed for omformningen perfektiv → »nul« er altså fx

gå i døden
gå af
gå i stykker
gå til bekendelse
gå i hundene

Udtryk med mulighed for omformning er fx
 komme af med livet
 komme af
 komme i uorden
 komme ud med sproget
 komme på finansloven

Ud fra den analyse jeg har foreslået her, kan man nu forklare en række syntaktiske fænomener som ganske vist ikke har voldt kvaler hidtil, idet man ikke har været opmærksom på dem.

A. I de fleste forbindelser kan *have* og *få* alternere:

han har 10 kr. / han får 10 kr. osv.

Men i visse faste udtryk forekommer kun *få*:

jeg fik det at vide

han fik tæv

du får en advarsel

og ikke

*jeg har det at vide

*han har tæv

*du har en advarsel

Efter *ville*, *skulle*, *måtte* og *burde* kan *have* imidlertid også bruges i den slags forbindelser:

jeg vil have det at vide

han skal have tæv

du bør have en advarsel

Hvis det forholder sig som jeg har foreslået ovenfor, er disse udtryk ikke specielt problematiske: *have* har blot efter reglerne overtaget *få*'s syntaktiske og semantiske funktioner.

Andre faste udtryk af tilsvarende karakter er fx

få ørenlyd

få tungen på gled

få noget til livs

få læst og påskrevet

få ram på

få sin vilje

få en overraskelse

få en reprimande

få bøf til middag

få noget af én

Eksempler:

Nå, du skal hjem til din mo'r og ha' vasket? HjortøInd 65

Å undskyld, fru Rasmussen – undskyld jeg gør Dem ulejlighed, men vi skal ha' hakkebøf til middag, og jeg har glemt og købe løg, og nu er butikkerne lukkede. SoyaLutter 21

Danskerne skal have tak for, at de markerede os så løst og at de løb bolden op ad banen i stedet for at aflevere den, så vi altid kunne nå hjem og dække op. Pol. 24.9.70

Et par anonyme blev også hørt – anonyme fordi de var eller havde været *kriminelle*. De ville hellere have haft et da-da straks, et par uger i almindeligt fængsel, første gang de satte sig bag rattet i en anden mands vogn. Inf. 7.9.67

Hvor er der meget mere, man gerne ville have haft at vide om ham, end hvad der står i det ene essay, som er helliget ham. Inf. 21.8.67

Ja, han var lidt uregerlig og vilde gerne ha' sin villie, men han blev mere skikkelig med årene. HjortøInd 27

Vist så, men det kan af og til være lidt svært at finde ud af, hvad man skal tro om dem, der taler, når de det ene øjeblik siger det ene og det næste øjeblik vil have os til at tro, at det, de ikke sagde, faktisk var det, de alvorligst mente. Inf. 30.9./1.10.67

Smeden burde dog have haft noget for sin ulejlighed. TangKrÆv 242

Han havde slet ikke råd til så meget og ville helst have haft handelen til at gå tilbage. SøebHer 66

B. Et præteritum participium som er styret af *have*, vil normalt være orienteret sådan at dets logiske subjekt er lig med det logiske subjekt for *have*:

vi har tapetseret

jeg har smurt og skiftet olje på vognen

Det er *vi* og *jeg* der har *tapetseret* og *smurt* osv. Et præteritum part. der er styret af *få* har imidlertid mulighed for to orienteringer. Enten er partiicipiets logiske subjekt lig med det logiske subjekt for *få*, eller det er forskelligt fra det logiske subjekt for *få*:

vi fik tapetseret

jeg fik smurt og skiftet olje på vognen

Det er enten *vi* og *jeg* der har *tapetseret* og *smurt* osv., eller det er en anden der har gjort det for *vi* og *jeg*.

I forbindelse med *ville*, *skulle*, *måtte* og *burde* kan *have* som bekendt overtage *få*'s syntaktiske og semantiske funktioner, således at konstruktionen bliver dobbelttydig mht. orientering:

vi skal have tapetseret

jeg må have smurt og skiftet olje på vognen

C. Når et præteritum participium er styret af *få*, kan et objekt for participiet stå enten foran eller efter dette:

man fik ham bibragt nogen forståelse af sagen

man fik bibragt ham nogen forståelse af sagen

En tilsvarende permutation er ikke mulig når det styrende verbum er *have*:

man har bibragt ham nogen forståelse af sagen

*man har ham bibragt nogen forståelse af sagen

Undtagen hvor *have* er styret af *ville*, *skulle*, *måtte* eller *burde*, og kan opfattes som en omformning fra *få*:

vi skal have bibragt ham nogen forståelse for sagen

vi skal have ham bibragt nogen forståelse for sagen¹¹

I en sådan konstruktion er det altså også muligt at skelne mellem to varianter af modalverbet. I

de vil have ham udnævnt til minister

kan *vil* ikke være futurisk, da den futuriske variant jo ikke muliggør omformningen *få* — *have* og dermed udelukker permutationen af objektet. I

de vil have udnævnt ham til minister

kan *vil* derimod være både futurisk og volitivt. Tilsvarende ved *måtte*:

de må have ham underrettet

Her kan *må* kun være *måtte*¹ for objektet er permutteret. I

de må have underrettet ham.

kan vi både have *måtte*¹ og *måtte*².

Eksempler:

Men det gør nederdrægtig ondt, og jeg skal på skadestuen nu og have knæet røntgenfotograferet. Pol. 24.9.70

Vi har stadig væk, trods fuld beskæftigelse og velstandsstigning, store grupper af lavtlønnede, der ud fra en enkel retfærdighedsbetragtning nødvendigvis må have deres forhold forbedret. Inf. 9.12.66

Men nu hænger mit tapet der altså, og med tiden lærer jeg vel at

indse, at tapetmanden havde ret i sit valg af mit tapet. Jeg skal i hvert fald ikke have det udskiftet foreløbig. Inf. 13.9.67

Resultatet er, at man har nogle vældig gode billeder med gode optøjer på. Men lad os nu se, når vi skal have den anden film forevist. Pol. 29.8.67

Nu skal jeg have tasken prøvet, om det passer, hvad Petrus der siger. DaFolk 187

D. I forbindelsen *have* + objekt + fast adverbial har det faste adverbial statisk form:

han havde pistolen fremme

vi havde flaget oppe

Ved *få* er der i den tilsvarende forbindelse motorisk adverbial:

han fik pistolen frem

vi fik flaget op

Men, som man kunne vente det, kan *have* + objekt + motorisk adverbial forekomme i forbindelse med *ville*, *skulle*, *måtte* og *burde*:

han ville have pistolen frem

vi skal have flaget op

Nogle eksempler:

Vi burde egentlig have haft ham herud for længe siden, sagde fru Andersen. SøebHer 39

Beduinerne har ry for ikke at have hængninger, når de skal have sandheden ud af folk. Pol. 24.9.70

Ud ad Natten kommer Bitte-Jørgen jo op og skal have Soen ud. TangKrÆv 137

Hvorfor gik I til Køkkendøren, da I ville have Håndskrifterne hjem? (husk – – »hjemme«, det er her). Inf. 21.11.66

Vi vil have 10–15 vietconger, der er deserteret, herop for at fortælle, hvad de f.eks. havde af ordrer fra højere sted. Inf. 3.8.67

Lillesøster strakte hænderne op mod ham og ville løftes op. – Næ jeg vil ikke have dig op. SøebSådan 12

Herremændene holdt Kongen indespærret paa Sønderborg, Kong Christiørn, men nu vilde Bønderne i hele Landet have ham ud igen. JensKong 179

Være forbindes ligesom *have* med statisk adverbial:

han var henne ved hesten

og ikke

*han var hen til hesten

hvad der naturligvis er muligt ved det perfekte *komme*:

han kom hen til hesten

Men hvor *være* kan betragtes som et omformet *komme*, kan det forbindes med motorisk adverbial:

Prins Karl kom i Tanker om, at han skulle have været hen til Hesten og fortalt den, hvordan det var gået. TangKrÆv 195

Konstruktionen er beskrevet ovenfor (p. 10). Andre eksempler:

Jeg skulle have været til København, men det har jeg opgivet nu. Pol. 11.8.67

og det er ikke fordi jeg ønskede partiet, så skulle Flora jo have været til udlandet. RungPar 125

Den gamle kejser kaldte omgaaende Bikila hjem, men nøjedes med at skælde ham ud. Han skulle ellers have været op at hænge, men fordi han nu løb saa godt, fik han lov at leve. Inf. 25./26.8.62 og vi skulle have været hjem samme aften. SøndGen 52

De ville ha været ud og taet imod os med Buketter og Dannebrogssløjfer. LarsRangkl 146

Shea ville med sin trylleformular have været til Irland på Cuchulinn's og dronning Maevs tid. Inf. 29.11.66

Men endelig havde hun da forklaret, hvem hun var, og at hun vilde have været ind til Købstaden for at søge sig en Tjeneste. Pont Sand 20

Jeg havde danset med hende, fordi jeg gerne ville have haft hende med hjem eller været hjem til hende. SøndTo 36

9. Andre styrende verber

Også efter andet end de omtalte modalverber kan en omformet konstruktion forekomme. Det drejer sig om nogle udpræget talesproglige udtryk som sjældent forekommer på tryk. Det er derfor vanskeligt at skaffe sig et pålideligt materiale.

Visse af forbindelserne synes slet ikke at optræde i rigsmålet og må derfor henvises til dialektologiske undersøgelser. Det gælder et eksempel som

Da hun havde sagt det, rejste hun af igen, og saa skulde de jo til at tænke paa at til Sengs. TangKrÆv 331

Og det gælder hvor *få* fungerer som modalverbum:

Ja, han fik da have hans Vilje, sagde Faderen. Tang KrÆv 3
(Jfr. *han havde hans (sin) vilje).

Saa faar vi vel ind og malk'. BeckTog I 187

Vi faar hjem nu, sagde Ane Mette. JensKong 68

Andre typer synes at være produktive i mundtligt rigsmål, dog udelukkende eller fortrinsvis mht. omformningen *komme* → »nul«.

Denne omformning kan konstateres efter *være/blive nødt til*:

- a. vi bliver nødt til at – tilbage snart
- b. vi bliver nødt til at komme tilbage snart
- a. du er nødt til at – til generalforsamling i år
- b. du er nødt til at komme til generalforsamling i år

Forskellen synes at være at b-konstruktionen implicerer interessant. *være/blive nødt til* ligner altså i denne henseende det næsten synonyme *skulle*.

Verbalforbindelsen *komme til* kan styre infinitiv. I denne sammenhæng er det væsentligt at skelne mellem to varianter af *komme til*. Variant (1) er modal og nærmest synonym med *skulle*:

Du kommer til at sætte nogle Trappetrin ud over Siden. DrachSøm 121

Variant (2) er suprasegmental og nærmest synonym med det futuriske *ville*:

En socialdemokratisk-fri demokratisk regering i Bonn vil betyde, at vi kommer til at opleve en aktiv tysk afspændingspolitik, og hvis denne regering bliver dannet, vil vi opleve, at den danske udenrigsminister Per Hækkerup pludselig tydeligt og klart siger, at Danmark anerkender Oder-Neisse-grænsen. Inf. 17.11.66

Forskellen mellem a- og b-type kan markere modsætningen mellem variant (1) og variant (2):

1. a. de kommer til at have udsættelse
- b. de kommer til at få udsættelse
3. a. overskuddet kommer til at – op på 10.000 kr.
- b. overskuddet kommer til at komme op på 10.000 kr.

Yderligere kan vi inden for variant (1) have modsætningen mellem neutral (a) og interessant-konstruktion (b):

1. a. vi kommer til at have flere bevillinger igennem
b. vi kommer til at få flere bevillinger igennem
3. a. du kommer til at – ud med sproget
b. du kommer til at komme ud med sproget
3. a. der kommer til at – én ud at se efter
b. der kommer til at komme én ud at se efter

Hvor *komme til* er styret af *ville*, *skulle*, *måtte* eller *burde*, indtræder omformningen *komme* → *nul* efter de regler og med de semantiske implikationer som er beskrevet ovenfor i forbindelse med de enkelte modalverber. Vi får altså

- a. han vil – til at arbejde
- b. han vil komme til at arbejde

- a. de skal – til at flytte
- b. de skal komme til at flytte

- a. de må – til at bestemme sig
- b. de må komme til at bestemme sig

- a. han bør – til at betale for sit ophold
- b. han bør komme til at betale for sit ophold

Nogle eksempler:

- (1) Efter dette maatte jeg til at passe paa. HansLøgn 119

Nu skulle hun til at sy for alvor. KristMand 30

Henrik rejste sig da pladen var færdig, han skulle til at gå. Vad Nøjs 14

Det betyder, at skal man til at fremstille specielle bacondåser til eksport, vil det fordyre det danske bacon så meget i USA, at det ikke længere er konkurrencedygtigt. Inf. 17.11.66

Forfatteren Palle Lauring siger, at det ikke kan lade sig gøre af mange grunde, men først og fremmest fordi, *hvis* forfatterforeningen selv ville til at udgive bøger, skulle foreningen raade over midler i et saadant størrelsesforhold, at man skulle ofre et sted mellem 15 og 20 millioner – og det har foreningen ikke. Inf. 1.11.63

- (2) (...) og atter skulle jeg for en tid komme til at hade marchen fra skolen til badeanstalten. KristAab 35

Palle Fogtdal understregede, at nyhedsmagasinet underskud ikke vil komme til at berøre de øvrige publikationer som Bo Bedre (. . .) Pol. 24.9.70

(. . .) og hun tænkte, at forretningen sikkert ville komme til at gå godt og åbne adgang til alt det, hun drømte om. KlitMand 43

du er den eneste jeg har elsket . . . og jeg vil aldrig, aldrig, aldrig komme til og elske andre. SoyaLutter 249

Hvis det verbum der styres af *komme til*, er *komme*, kan også dette efter de normale regler omformes til nul:

- a. han vil – til at – hjem lidt tiere
- b. han vil – til at komme hjem lidt tiere

- a. vi skal – til at – til byen igen
- b. vi skal – til at komme til byen igen

- a. han må – til at – igang med arbejdet
- b. han må – til at komme igang med arbejdet

Eksempler:

Skal vi ikke til og hjem, hvad er Klokken? BeckerTog I 97

Men som de skal til og afsted, er der noget, der piner Mikkelsen. HjortFolk 73

Lidt efter skulde Kongen til selv at af Sted. TangKrÆv 79

Da Kongen og Pigen var blevne bundne sammen som andre Ægtefolk, skulde de jo til at hjem igjen. TangKrÆv 71

Da han saa skal til at hjem, vinder der en lille sort Mand op af Havet. TangKrÆv 26

Men lige som jeg saa vil til at op igjen, ser jeg, at Højen er faldet sammen. TangKrÆv 264.

Omformningen finder som ventet også sted i de konstruktioner som er beskrevet ovenfor side 10:

vi skulle have *været* til at – til byen

jeg stod ellers og ville have *været* til at – hjem

Verbet *se* kan, når det er styret af et modalverbum eller står i imperativ, selv styre en infinitiv:

Vi må se at spise noget, ellers bliver maden helt kold. SeebFugl 67
 jeg må hellere se og komme i seng inden det blir helt galt.
 SoyaTo 97

saa vilde jeg med det samme over til den gamle og se at hugge mig
Resten af Maanedslønnen med. LarsRangkl 33

Nu er du vist færdig, Mikkell, raabte Kongen og lo misfornøjet, se
nu at komme op! JensKong 207

Se så at ta' dig sammen. AbDron 228

Omformningen *komme* → nul forekommer i forbindelse med dette *se*,
men det er uklart om der egentlig er en semantisk modsætning mellem
de to konstruktioner der på denne måde opstår:

- a. vi må hellere se at — tilbage
- b. vi må hellere se at komme tilbage

- a. du skal vel se at — hjem
- b. du skal vel se at komme hjem

- a. jeg bør nok se at — i gang snart
- b. jeg bør nok se at komme i gang snart

Som vi har set ovenfor, synes *se* i forbindelse med modalverbum i sig
selv at angive en interessent-konstruktion (p. 22). Dette kunne være
en art forklaring på at den semantiske modsætning mellem a- og b-
konstruktion er ophævet.

Men i al fald er det tydeligt at *komme* ikke kan omformes til nul i
en kontekst der klart implicerer forestillingen om en interessent. Det
gælder således når *se* er imperativisk; interessenten er den der udtal-
ler imperativen:

se så at komme i gang!

Det samme gælder udtryk som er synonyme med imperativ:

kan I så se at komme i gang!

— og tilsvarende når der svares på en opfordring:

ja, nu skal vi nok se at komme i gang.

10. Slutning

Den mest iøjnefaldende mangel ved min fremstilling forekommer
mig at være den ringe præcision i den almindelige beskrivelse af mo-
dalverbernes funktion og semantik. Når jeg alligevel ikke har ventet
på monografien om de danske modalverber, er grunden dels at jeg
har ment det var muligt at skitsere omformningsmekanismen på
grundlag af hvad man indtil nu ved, dels at jeg er sikker på at de

hidtil oversete syntaktiske træk jeg har skrevet om, kan være en hjælp for den forsker der vil koncentrere sig om modalvernerne¹³. Et sted skal man jo begynde.

Det bekymrer mig mindre at min fremstilling savner den elegance og formelle konsekvens der er karakteristisk for så mange af disse års især amerikanske afhandlinger: dette er ikke ment som en metodisk demonstration, det er en værkstedsrapport om en teknisk detalje, en *discovery*. Når vi ved noget mere om dansk – og om svensk og norsk der med hensyn til omformningsfænomenerne synes afgørende forskellige fra dansk – så kan vi også begynde at formalisere¹⁴.

September 1971

Forkortelser

AbDron	<i>Kjeld Abell: Dronning går igen. Thanning og Appel 1955</i>
BangLudv	<i>Herman Bang: Ludvigsbakke. Mindeudg. IV</i>
BeckTog I	<i>Knut Becker: Naar Toget kører I. Gyldendal 1951</i>
BlixSkæb	<i>Karen Blixen: Skæbnecanekdoter. Gyldendal 1958</i>
BodSunset	<i>Anders Bodelsen: Villa Sunset. Thanning og Appel 1964</i>
BranRyt	<i>H. C. Branner: Rytteren. Gyldendal (Tranebog) 1964</i>
DaFolk	<i>Danske Folkeeventyr v. Laurits Bødker. Rosenkilde og Bagger 1960</i>
DamMorf	<i>Albert Dam: Morfars by. Gyldendal (Tranebog) 1963</i>
DrachSøm	<i>Holger Drachmann: Sømandshistorier. Gyldendal 1927</i>
EKrist Kværn	<i>Erling Kristensen: Kværnen maler. Borgen 1963</i>
HansLøgn	<i>Martin A. Hansen: Løgneren. Gyldendal 1950</i>
HjortøFolk	<i>Knud Hjortø: Folk. Fremad 1954</i>
HjortøInd	<i>Knud Hjortø: Indensogns og udensogns. Gyldendal 1919</i>
Inf.	<i>Dagbladet Information</i>
JensKong	<i>Johannes V. Jensen: Kongens Fald. Gyldendal 1947</i>
KlitMand	<i>Mogens Klitgaard: Der sidder en mand i en sporvogn. Gyldendal (Tranebog) 1969</i>
KristAab	<i>Tom Kristensen: Aabenhjertige Fortællelser. Gyldendal 1966</i>
LarsRangkl	<i>Karl Larsen: Udenfor Rangklasserne. M. P. Madsens Bogh. 1922</i>
LarsVest	<i>Karl Larsen: Kresjan Vesterbro. Det nordiske Forlag 1897</i>
PalMark	<i>Jacob Paludan: Markerne modnes. Hasselbalch 1946</i>
Pol.	<i>Dagbladet Politiken</i>
PontSky	<i>Henrik Pontoppidan: Skyer. Noveller og Skitser I. Gyldendal 1950</i>
PontSand	<i>Henrik Pontoppidan: Sandinge Menighed. Noveller og Skitser I. Gyldendal 1950</i>
RifWeek	<i>Klaus Rifbjerg: Weekend. Kosmorama nr. 60, 1962</i>

RungPar	<i>Otto Rung: Paradisfuglen. Fremad 1967</i>
ScherfFryd	<i>Hans Scherfig: Frydenholm. Gyldendal (Tranebog) 1966</i>
SeebBip	<i>Peter Seeberg: Bipersonerne. Gyldendal (Bekkasinbog) 1963</i>
SeebFugl	<i>Peter Seeberg: Fugls føde. Gyldendal (Tranebog) 1963</i>
SoyaLutter	<i>Soya: Lutter øre. Borgen 1968</i>
SoyaTo	<i>Soya: To tråde. Borgen 1957</i>
SøebAlfred	<i>Finn Søeborg: Alfred og andre historier. Naver 1970</i>
SøebHer	<i>Finn Søeborg: Her går det godt. Naver 1967</i>
SøebSådan	<i>Finn Søeborg: Sådan er der så meget. Naver 1966</i>
SøndGen	<i>Knud Sønderby: Gensyn med havet. Gyldendal 1957</i>
SøndTo	<i>Knud Sønderby: To mennesker mødes. Gyldendal 1964</i>
TangKrÆv	<i>Evald Tang Kristensen: Æventyr fra Jylland I. Schønbergs Bogh. 1881</i>
ThitStyg	<i>Thit Jensen: Stygge Krumpen. Gyldendal 1936</i>
VadNøjs	<i>Poul Vad: De nøjsomme. Gyldendal 1960</i>

NOTER

- (1) Se også Otto Jespersen: *Tanker og Studier* p. 205–6. – (2) I denne fremstilling behandler jeg mod bedre vidende *være*¹ og *være*² som homonymer for at undgå at komplicere beskrivelsen med en diskussion af forholdet mellem prædikativ og adverbial. Se Erik Hansen: *Prædikativ og Adverbial*, i *Förhandlingar vid Sammenkomst för att dryfta frågor rörande svenskans beskrivning II* (Lund 1964). – (3) De omformede konstruktioner er overalt homonyme med de konstruktioner der er »født« med imperfektivt verbum. – (4) Se Gunnar Bech: *Zur Technik der syntaktischen Analyse*, *Lingua* vol. XI (1962). – (5) *Fænomenet* er iagttaget af Jespersen og omtalt i *Tanker og Studier* p. 206. – (6) Se fx Paul Diderichsen: *Elementær dansk Grammatik* § 51. – (7) Formuleringen bygger på Gunnar Bech: *Das semantische System der deutschen Modalverba*, *Travaux du Cercle Linguistique de Copenhagen IV* (1949). – (8) Se Erik Hansen og Peter Harms Larsen: *Bidrag til beskrivelsen af »non-realis« i dansk*, *Nydanske Studier I* (1970). – (9) Se Erik Hansen: *Sætningsskema eller verbalskemaer*, *Nydanske Studier II* (1970). – (10) Dette er en udpræget ad hoc distinktion som jeg ikke er sikker på jeg vil stå inde for i anden sammenhæng! (11) Dette fænomen er iagttaget af H. G. Wiwel. Se *Synspunkter for Dansk Sproglære* (1901) p. 180. – (12) Flere eksempler hos Otto Jespersen: *Tanker og Studier* p. 205. – (13) Jeg takker stud. mag. Peder Skyum Nielsen for udveksling af excerpter og synspunkter. – (14) Hovedpunkterne i denne fremstilling blev forelagt som foredrag i Selskab for Nordisk Filologi i november 1966, jfr. *Årsberetning for Selskab f.N.Fil.* 1965–66 p. 18–19.